

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Закріплення у Конституції України того, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» (ст. 5), а також того, що «громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами» (ст. 38), обумовлює необхідність функціонування дієвої та ефективної системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Правомочність громадського контролю визначена у законодавчих актах, які регламентують діяльність правоохоронних органів, насамперед під час закріплення у них таких принципів їх функціонування, як гласність та відкритість. Наприклад, у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про міліцію» зазначено, що «діяльність міліції є гласною. Вона інформує органи влади і управління, трудові колективи, громадські організації, населення і засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення... Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або службову таємницю».

Чинне законодавство та науковці передбачають низку різних за правовим статусом суб'єктів громадського контролю: громадські організації та політичні партії, професійні спілки, громадські інспектори; наглядові та громадські ради, громадські консультативні ради, спостережні комісії, засоби масової інформації тощо, у зв'язку з чим доцільною буде їх класифікація. Зокрема, суб'єктів, які здійснюють громадський контроль, за таким критерієм, як їх *кількісний склад*, доцільно об'єднати у дві групи: 1) колективні, які представлені політичними партіями та громадськими організаціями; професійними спілками, громадськими та наглядовими радами (колегіями), спостережними комісіями, аудиторськими фірмами, трудовими колективами тощо; 2) індивідуальні, що реалізують свої контрольні повноваження одноособово (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, громадські інспектори, захисники на досудовому слідстві, представники та інші фахівці в галузі права, які надають правову допомогу за договором під час юрисдикційного процесу, журналісти ЗМІ, працівники правоохоронних органів тощо).

Суб'єктів громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні можна класифікувати й за таким критерієм, як *організаційний зв'язок з підконтрольним об'єктом*, за допомогою якого їх можна об'єднати у три групи: 1) зовнішні, які не входять до організаційно-штатної структури правоохоронних органів (політичні партії, громадські правозахисні організації, окремі громадяни тощо); 2) внутрішні, які входять до організаційно-штатної структури правоохоронних органів (працівники правоохоронних органів, трудові колективи, професійні спілки); 3) комплексні, що передбачають як зовнішніх, так і внутрішніх суб'єктів (громадські ради, наглядові ради, мобільні групи тощо)

За предметом контролю діяльність суб'єктів громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів також можна об'єднати у три групи: 1) ті, предметом контролю яких є переважно зовнішня правоохоронна діяльність (громадські правозахисні організації, спостережні комісії); 2) ті, предметом контролю яких є переважно внутрішня діяльність правоохоронних органів (професійні спілки); 3) комплексні, предметом контролю яких є як зовнішня (правоохоронна), так і внутрішня діяльність правоохоронних органів (громадські та наглядові ради).

Завершуючи характеристику громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні до його *особливостей* пропонуємо віднести такі:

1. Він є механізмом участі недержавних суб'єктів в управлінні правоохоронною справою.

2. Його суб'єкти не можуть втручатись у професійну діяльність правоохоронних органів, а незначний обсяг контрольних повноважень переважної більшості з них обумовлює необхідність введення у законодавчий обіг такого терміна, як «громадський нагляд». Натомість деякі із суб'єктів громадського контролю (наприклад, громадські інспектори) мають істотні контрольні повноваження (складають акти перевірок; складають протоколи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень законодавства; доставляють осіб, які вчинили порушення законодавства; перевіряють документи).

3. Рішення суб'єктів громадського контролю, як правило, мають рекомендаційний характер.

4. Має профілактичну та запобіжну спрямованість.

5. Отримав фрагментарне нормативне визначення у національному законодавстві.

Вищенаведені особливості **громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні** дозволили визначити його як спостереження чи перевірку індивідуальними або колективними (зовнішніми чи внутрішніми) недержавними суб'єктами виконання (дотримання) правоохоронними органами та їх працівниками чинного законодавства, які, як правило, не можуть втручатися у професійну діяльність правоохоронних органів, а їх рішення здебільшого мають рекомендаційний та профілактичний характер.

На мою думку, в одному із розділів проекту Закону України «Про контроль за діяльністю правоохоронних органів», що буде присвячений регламентації громадського контролю, необхідно визначити перелік *загальних повноважень* його суб'єктів, до яких пропоную віднести такі: одержувати від правоохоронних органів інформацію (крім забороненої законом), розповсюджувати її; здійснювати моніторинг законодавства, судової та адміністративної практики в контексті дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів; вносити пропозиції щодо удосконалення діяльності правоохоронних органів; проводити моніторинг діяльності правоохоронних органів; розглядати звернення громадян, в яких йдеться про протиправну діяльність правоохоронних органів; звертатись із скаргами на дії правоохоронних органів; здійснювати аналіз причин та умов порушення дисципліни та законності в діяльності правоохоронних органів; проводити громадські розслідування щодо порушень прав людини правоохоронними органами; проводити громадську експертизу проектів

законів, рішень, програм правоохоронного спрямування; брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань реформування і діяльності правоохоронних органів; брати участь у роботі (входити до складу) консультативних, дорадчих, постійних, тимчасових комісій, або інших органів, які пов'язані із завданнями громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів; вносити до правоохоронних органів пропозиції, звернення, подання, клопотання щодо здійснення заходів для усунення порушень чинного законодавства, відновлення порушених прав, свобод, інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб'єктів; представляти інтереси громадянина в суді щодо захисту його прав, свобод, законних інтересів; відвідувати правоохоронні органи з врахуванням обмежень, встановлених режимом секретності; брати участь в перевітках діяльності правоохоронних органів, які проводяться державними органами, органами місцевого самоврядування; при виявленні порушень правоохоронними органами законодавства України вживати заходів для їх припинення або передавати інформацію, документи тощо до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування для притягнення винних осіб до відповідальності.

Крім того, в одному із розділів проекту Закону України «Про контроль за діяльністю правоохоронних органів», який буде присвячений регламентації громадського контролю, необхідно зазначити, що спеціальні повноваження суб'єктів громадського контролю визначаються законодавством.

УДК 342.95

ВІТАЛІЙ ВІКТОРОВИЧ МУРЗА

кандидат юридичних наук,

доцент Маріупольського державного економіко-гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ САМОВРЯДНОГО НАГЛЯДУ В ДЕРЖАВІ

У сучасних умовах наглядова діяльність у сфері багатьох відносин є досить різноманітною, що обумовлює необхідність дослідження сутності та значення її окремих видів за допомогою попередньо обраних критеріїв. Починаючи визначення сутнісного розуміння та значення самоврядного нагляду в державі, перш за все, необхідно відмітити, що недостатність на науковому рівні комплексних науково-теоретичних досліджень всіх аспектів діяльності місцевого самоврядування, що має місце сьогодні, не сприяє ефективному розвитку муніципальної влади в державі. Необхідно відзначити, що поняття самоврядного нагляду, на відміну від самоврядного контролю, не знайшло свого належного закріплення ні на теоретичному рівні, ні, тим більше, на законодавчому рівні. Єдиною головною особливістю, яку можна відмітити сьогодні щодо самоврядної наглядової діяльності, так само як і державної, є система суб'єктів, які її провадять.

Хто ж є суб'єктами самоврядної наглядової діяльності? Відповідно до ст. 5 Конституції України, «народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування», проте дана норма не визначає (як і інші конституційні положення) до якої саме влади (представницької, муніципальної,